

APIE NEPAKITUSĮ VANDENĮ IR SAULĖGRAŽAS SAVO BALSU

Vilma Kondrotaitė-Paliaukiene

Justė Janulytė tai kompozitorė, kurios muzika kupina šešėlių, net ir tokių, kuriems neprireikia jokių daiktų, nuo kurių galėtų driektis (“Pakalbėkime apie šešėlius” klarnetui, smuikui ir fortepijonui). Ji tiki, kad realizuoti įmanoma viską, “nepaisant jokių logikos dėsnų ar juo labiau fizikos taisyklių”. Kad ir “baltą atspindį veidrodyje, kuris priešais save regi juodą spalvą, žvelgiančią į savo atvaizdą” (“Balta muzika”). Iš čia pranykstančių, čia išnyrančių, regis, iš niekur neatsirandančių garsų supinta jos “Balta muzika” penkiolikai styginių Kompozitorių sąjungos rengiamame konkurse 2004 m. laimėjo geriausio kamerinio kūrinio titulą. Kūrėjos dėliojami tonai kvepia žydinčiomis obelimis (“Žydinčių obelių muzika” dviem fortepijonams), jos muzika gali papasakoti, kaip skęsta lietus, ką sapnuotų popierius, jei galėtų sapnuoti, kiek sieksnių reikia lėkti gilyn į tuštumą, kurioje nieko nebeįvyksta... Šios nežemiškos idėjos randasi jaunos kompozitorės Justės Janulytės mintyse, kurios brandina ne tik muzikos garsų žaismą, dažnai tylų, kupiną skambančių pauzių, lėtą ir aritmišką, bet ir tekstų muziką (2004 m. greta kompozicijos studijų ji baigė dar ir muzikos teorijos bakalauro studijas). Apie visa tai norėjosi pasikalbėti su ja pačia.

— Dažnai kompozitorių darbuose ieškoma sąsajų su jų pedagogais. Kreipiamas dėmesys į jų darbo stilių, metodiką, vertinimus, jų pačių kūrybą. Koks Jūsų santykis su kompozicijos mokytojais, kokia jų įtaka Jūsų kūrybai?

— Nemanau, kad kompozicijos dėstytojai turi daugiau įtakos kūrybai nei visas kitas supantis pasaulis: kiti mėgstami ar nemėgstami menininkai ir jų kūryba, perskaitytos knygos, pamatyti filmai, sutikti žmonės, gyvenimo istorijos ar bet kokie kiti įspūdžiai, įkvepiantys saviraiškai, priverčiantys susimąstyti, interpretuoti, gludinti savo požiūrį, skonį, vertybes. Žinoma, su kompozicijos mokytojais praleidi nemažai laiko, kur kas geriau įsigilini į jų kūrybą ir mintis, kur kas greičiau natūraliai perimi tam tikrus tau artimus dalykus. Tačiau tai tėra tik vienas būdas kažko išmokti, svarbus pirmaisiais muzikos rašymo metais, o vėliau pakeičiamas kitų. Iš tikrųjų imu manyti, kad kompozicijos mokytojai iš esmės gali išmokyti ir išmoko tik būdų, kuriais muzika užrašoma, tačiau vargu ar moko to, KAS užrašoma kitaip tariant, mokomasi muzikos

notacijos, tiesiog elementaraus muzikinio raštingumo ir girdėjimo, kaip skambės tai, ką užrašysi. (Elektroninės muzikos atveju jau net ir užrašymo gali nebeprireikti, vietoj jo įgyjamas technologinis “raštingumas”.) Mokoma suteikti idėjoms formą, tačiau ne pačių idėjų; žinių apie muziką, tačiau ne pačios muzikos; amato, tačiau ne kūrybingumo; sąmoningumo, o gal atvirščiai pasitikėjimo savo pašamone. Tačiau to, kas ten turėtų pakliūti ar pakliūva, ką iš ten pasiimti ir paversti skambesiu, nepatars ar bent jau neturėtų patarinėti joks dėstytojas.

— Muzikos istorijoje būta kūrėjų, kurių opusuose juntama gana ryški pedagogų įtaka. Ar nebaisu, jog dėstytojai gali pakenkti individualumui?

— Šalia naudos, kurią gauni iš mokytojų, visuomet slypi ir didžiulė rizika prarasti tai, kas yra tik tavo, galbūt dar tik besiformuojančios nuostatos, vos apčiuopiami skoniai ir trapios svajonės. Susidūrusios su vyresne, kur kas stipresne, dažnai charizmatiškai savo filosofiją teigiančia asmenybe, jos gali tiesiog žlugti tau jų nė nespėjus suvokti ir įvardyti. Dėl to, manau, patys geriausi kompozicijos mokytojai, tokie kaip, pvz., mano profesorius Osvaldas Balakauskas, sugeba nepiršti savo vertybių sistemos, o ją pateikti tik kaip stiprų pavyzdį, kurio įkvėptas mokinys suras savąją. Vienas mano dabartinių mokytojų, Milano Giuseppe Verdi konservatorijos profesorius Giuseppe Giuliano šia tema yra pasakęs labai gražią ir teisingą mintį, jog “muzikos nei išmokstama, nei išmokoma. Tam tikra forma ji slypi kiekviename iš mūsų”. Kompozicijos dėstytojai turbūt ir padeda tą muziką išgirsti, suteikti jai pavidalą.

— Iš ko susideda muzikos kūryba? Kokius esate susikūrusi ritualus ir kokius konkrečius darbus nuveikiate prieš partitūros švaraštyje užrašydama gimstantį kūrinį?

— Regis, pagrindinį, svarbiausią darbą nudirbu dar iki užrašydama pirmąsias natas, kol dar nesu galutinai suvokusi savo idėjos, suradusi jai formas. Sudėtingiausia būna garso vizijai suteikti konceptualią, abstrakčią idėją, o konceptualiai idėjai garsą. Kol viena netampa kita, tol negali pajudėti iš vietos. Gelbsti nesibaigiantys dienoraščiai, kuriuose fiksuoju bet kokią su konkrečia idėja daugiau ar mažiau susijusią informaciją, net tolimiausias asociacijas, grafinius eskizus ir panašius dalykus, kuriuos, kaip ir tų mėnesių gyvenimo patirtį, tam tikru būdu susiurbia realiai nieko panašaus į juos neturintis galutinis rezultatas. Lygiai taip, kaip sėkla nė trupučio nepanaši į iš jos išdygusį augalą. Tačiau tokio vingiuoto ir ilgo “kelio į sąmoningumą” nesu peršokusi nė karto. Vėliau jau būna šūsnyš eskizų ir pagaliau galutinė partitūra tokia, kokios niekuomet negali įsivaizduoti pačioje jos atsiradimo pradžioje. Šio siurprizo laukimas turbūt yra vienas maloniausių muzikos rašymo momentų.

— Pasaulyje jau sukurta begalė įvairios įdomios muzikos. Tad turbūt nelengva sukomponuoti kažką nauja. Ar to siekiate, jei taip ar neapima neviltis?

— Bet juk kodėl tuomet nepaklausus taip: “Pasaulyje gyveno ir gyvena begalė įvairių įdomių žmonių. Tad turbūt nelengva gyventi kažkaip naujai. Nejau neapima neviltis?” Vis dar tikiuosi, jog kiekvienas esame tarsi iš vienodų kaleidoskopo stikliukų sukrentantys, tačiau bent šiek tiek besiskiriantys mirażai, turintys savo veidą, savo balsą, o galbūt ir savo muziką.

— Kokios tendencijos, Jūsų nuomone, šiuo metu yra perspektyviausios profesionalioje muzikoje?

— “Geros muzikos” tendencija turbūt visais laikais buvo pati perspektyviausia. Jei rimtai, viskas priklauso, ko sieki jei sieki uždirbti daug pinigų, perspektyviausia rašyti komercinę muziką, jei nori laimėti konkursų ir būti kviečiamas į svarbius šiuolaikinės muzikos festivalius, turi įtilpti į tam tikras jų diktuojamas normas ar net paklusti tam tikroms madoms...

— Kitaip tariant, viskas priklauso nuo to, ko nori. Juk niekas neuždraus turėti ir pačių neperspektyviausių svajonių, kurios yra vienintelė prasminga tavo gyvenimo perspektyva.

— Ar dabarties kompozicijoje dar egzistuoja sąvoka “šiuolaikiškumas”, o jei taip, tai ką ji reiškia?

Muzikos “šiuolaikiškumas” man rūpi mažiausiai, nes nemanau, jog jis gali būti vertybė. Jo specialiai nesiekiu, o dažnai sutinkamas jo vaikymasis kone iš “sportinio intereso” man sukelia alergiją.

Pirmiausia turiu galvoje šiemetinę savo patirtį, kai susidūriau su viena iš pagrindinių Paryžiaus ir Milano konservatorijų kompozicijos mokyklų tendencijų toliau nuožmiai propaguojamas avangardas, nors jo idėjos šiandien atrodo kur kas senesnės ir tūkstantį kartų nuobodesnės nei praėjusių amžių meno.

Kitaip tariant, “šiuolaikiškumo” idėja man šiandien paradoksaliai atrodo smarkiai pasenusi. Juk kur kas įdomiau kalbėti apie tą patį, per amžius taip ir nepakitusį vandenį ar apie tas pačias saulėgrąžas savo balsu, kurio niekam nepavyktų pamėgdžioti toks “šiuolaikiškumas” mane traukia kur kas labiau.

— Kas, Jūsų nuomone, lemia kompozitoriaus meistriškumą?

— Atpažinti gerą potencialią idėją ir surasti tinkamą indą jai supilti. Kiekvieną kartą vis kitoki, jo pasigaminti neišmokys jokios “meistriškumo” taisyklės, tokių, atrodo, nėra. Johno Cageo kūrinio “433” atlikėjas taip ir neišgauna nė vieno garso, o Markui Rothko paveikslui nutapyti prireikia vos vienos spalvos. Bet ar dėl to tie kūriniai mažiau “meistriški”? Svarbu, kad atitiktų kūrinio idėja ir jos realizavimas.

— Esama kūrinų, kurie koncertinėje scenoje suskambo tik kartą, ir tokių, kurie vis atgimsta iš naujo. Kaip manote, ar XXI a. kūrinų noriai klausysis ateinančios kartos?

— Tai priklausys tik nuo pačios muzikos, o ne nuo to, ar ji XV amžiaus, ar XXI. Turbūt svarbiau rūpintis dabartiniais klausytojais, kurie perduotų savo mėgstamą muziką ateinančioms kartoms.

— Koks muzikos kūrinys šių dienų kontekste galėtų būti pavadintas tobulu?

— Turbūt toks, prie kurio negalėtum nieko pridėti ir nieko atimti, kuris turėtų viską, ko reikia muzikos kūrinui, kuris teiktų malonumą jį atliekantiems ir jo besiklausantiems... Tiesą sakant, nelabai įsivaizduoju, kas tas tobulumas. Ši sąvoka man visuomet atrodė įtartina, realiai turbūt nė neegzistuojanti jei laikysime ją idealistiška siekiamybe, kurios suvokimą vargiai galėjo pakeisti šių dienų kontekstas. O tikrame gyvenime turbūt egzistuoja begalė subjektyvių, individualių ir pačių skirtingiausių tobulumo išgyvenimų. Muzikos kūrinį tobulą patį savaime įsivaizduoju gana sunkiai; tobulas jis tampa tik tam tikromis nepakartojamomis aplinkybėmis, tik tam tikrą nepakartojamą akimirką, kai būtent TADA, būtent TEN ir skamba būtent TA muzika.

— Ko tikėtės iš kompozitoriaus karjeros?

— Išgirsti savo muziką.

— Ačiū už pokalbį.